

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՔԻՆ ԻՆՏԵԳՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ԸՆԴԱՅՆՄԱՆ

Ա. Ներածություն

1. 2005թ. մայիսի 19-ին ՀՀ կրթության և գիտության նախարարը ստորագրեց Բոլոնիայի անդամ երկրների կրթության նախարարների Բերգենի Կոմյունիկեն, և այսպիսով Հայաստանը պաշտոնապես միացավ Բոլոնիայի գործընթացին, ստանձնելով պատասխանատվություն՝ մինչև 2010թ. ավարտել Բոլոնիայի գործընթացի հիմնական սկզբունքների իրականացումը ըստ գործողությունների առանձին ուղղությունների, և դառնալ կազմավորվող Եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածքի (ԵԲԿՏ) մաս:
2. Ինտեգրումը ԵԲԿՏ-ին ենթադրում է ՀՀ միջին, բարձրագույն և շարունակական կրթական համակարգում խորքային փոփոխությունների իրականացում Բոլոնիայի գործընթացի պահանջներին համապատասխան: Համաձայն Բոլոնիայի կոնվենցիայի սա նշանակում է.
 - 1) ներմուծել համընթեռնելի և համադրելի որակավորումների եռաստիճան համակարգ,
 - 2) կատարել անցում ուսուցման կազմակերպման կրեդիտային համակարգին՝ միաժամանակ նախաձեռնելով կրթական ծրագրերի արմատական վերափոխումներ,
 - 3) ներդնել մասնագիտական կրթության որակի գնահատման և ապահովման եվրոպական չափանիշներ՝ նպաստելով որակի հավաստման ազգային համակարգի ստեղծմանը,
 - 4) կրեդիտների կուտակման և փոխանցման, որակի գնահատման և ապահովման համակարգերի, ճանաչման թափանցիկ ընթացակարգերի, ինչպես նաև դիպլոմի համաեվրոպական հավելվածի ներդրման միջոցով խթանել ուսանողների և դասախոսների շարժունությունն ու Հայաստանի բարձրագույն կրթական համակարգի գրավչությունը,
 - 5) ստեղծել նախադրյալներ շարունակական կրթության համակարգի ձևավորման և զարգացման համար,
 - 6) բարձրացնել ուսանողների դերը և մասնակցությունը, մասնավորապես բուհերի կառավարման գործընթացում,
 - 7) ինտեգրել բուհերում կրթական և գիտական գործընթացները:

Բ. Իրականացված աշխատանքները և ձեռքբերումները

Բոլոնիայի գործընթաց. Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածք

Որակավորումների եռաստիճան համակարգ

3. Հայաստանում բարձրագույն կրթության երկաստիճան (բակալավրիատ, մագիստրատուրա), այժմ եռաստիճան, կառուցվածքի ներդրումը սկսվել է Հայաստանի Պետական ճարտարագիտական համալսարանում 1992թ.-ին: Այնուհետև այն ներմուծվել է նաև Երևանի պետական համալսարան (1995թ.) և Հայաստանի գյուղատնտեսական ակադեմիա (1998թ.): Մագիստրոսի կրթական ծրագրով է սկսվել Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի գործունեությունը (1991թ.): Անցումը բարձրագույն կրթության մեկ աստիճանից երկաստիճան համակարգին նշված բուհերում իրականացվել է գիտափորձի միջոցով՝ ՀՀ կառավարության համապատասխան որոշումների և բուհերի կանոնադրությունների հիման վրա: Բակալավրի և մագիստրոսի որակավորումները օրենսդրորեն ամրագրվել են ՀՀ «Կրթության մասին» օրենքով 1999թ.-ին:
4. Համաձայն «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի (2004թ.) և ՀՀ կառավարության 2004 թվականի մարտի 31-ի N 425-Ն որոշման՝ 2004/2005 ուսումնական տարվանից Հայաստանում ներդրվել է բարձրագույն կրթության երկաստիճան համակարգը: 2004թ.-ից ՀՀ բոլոր բուհերում դադարեցվել է ընդունելությունը դիպլոմավորված մասնագետի կրթական ծրագրով, իսկ նույնանուն որակավորումը նշված օրենքով հավասարեցվել է մագիստրոսի որակավորմանը: ՀՀ «Կրթության մասին» և «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» օրենքները նախատեսում են նաև հետազոտողի որակավորման շնորհումը հետբուհական մասնագիտական կրթության եռամյա ծրագրի ավարտին, որը Բոլոնիայի տերմիններով բարձրագույն կրթության եռաստիճան համակարգի երրորդ աստիճանն է: 2006թ.-ին հաստատվել է «Հայաստանի Հանրապետությունում բարձրագույն կրթության եռաստիճան համակարգի ներդրման» ծրագիրը: Ներկայումս աշխատանքներ են տարվում բակալավրի և մագիստրոսի կրթական ծրագրերի միասնական բնութագրիչների մշակման ուղղությամբ:
5. Նշված օրենքները բարենպաստ օրենսդրական հիմքեր են ստեղծել բարձրագույն և հետբուհական կրթության համակարգի ընդհանուր բարեփոխումների, ինչպես նաև Բոլոնիայի սկզբունքներով ուղղորդվող կառուցվածքային բարեփոխումների համար: Դրանց ընդունումից հետո ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունն իր աշխատանքը նպատակաուղղել է միջին, բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության ոլորտում բազմակողմանի բարեփոխումների իրականացմանը, որոնք ներառում են կրթության կառուցվածքը, բովանդակությունը, կառավարումը, և որոնց նպատակն է ապահովել ՀՀ մասնագիտական կրթության համակարգի առավել ինտեգրումը ԵԲԿՏ-ին և խթանել միջազգային ասպարեզում կրթական համակարգի մրցունակությունը:

Ակադեմիական կրեդիտների կուտակման և փոխանցման համակարգ

6. Բոլոնիայի գործընթացի շրջանակներում կատարվող աշխատանքների կարևորագույն ուղղություններից է բարձրագույն կրթության կազմակերպումը ակադեմիական կրեդիտների կուտակման և փոխանցման համակարգով Եվրոպական կրեդիտների փոխանցման համակարգին (ԵԿՓՀ- ECTS) համապատասխան: ՀՀ կառավարությունը 2005 թվականի դեկտեմբերի 22-ին հաստատել է «ՀՀ բարձրագույն կրթության համակարգում կրեդիտային համակարգի ներդրման մասին» N 2307-Ն որոշումը, որից հետո համապատասխան քայլեր են ձեռնարկվել բարձրագույն կրթության՝ կրեդիտային համակարգով կազմակերպման ուղղությամբ: 2006թ.-ի նոյեմբերին ՀՀ կառավարության արձանագրային որոշմամբ հաստատվել է «Բոլոնիայի գործընթացի սկզբունքների իրագործման ժամանակացույցը», որը միասնական պահանջներ է սահմանել բարձրագույն կրթության ոլորտի համար կրեդիտային համակարգին անցման, կրթության որակի ապահովման համար: Կրեդիտային համակարգի անցման գործընթացին աջակցելու նպատակով մշակվել և բուհերին են տրամադրվել «Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում ուսման գործընթացի կրեդիտային համակարգով կազմակերպման օրինակելի կարգը», կրեդիտային համակարգի ներդրման մեթոդական ուղեցույցը: Գործող մասնագիտությունների առարկայական ծրագրերը և ուսումնական պլանները վերակազմվել են մոդուլային սկզբունքով և կրեդիտային հենքով: Բուհերի մեծ մասում արդեն իսկ բավարար դրական փորձ է կուտակվել, մասնավորապես՝ բուհերի կողմից մշակվել, հրատարակվել և շրջանառության մեջ են դրվել դասախոսների և ուսանողների համար նախատեսված «Ակադեմիական կրեդիտների կուտակման և փոխանցման համակարգով ուսումնական գործընթացի կազմակերպման ուղեցույց»-ները: Որոշակի մասնագիտությունների գծով մի շարք բուհերի (ՀՊՃՀ, ԵՊՀ, ԵՊՏՀ, ԵՊԼՀ, Ռուս-հայկական (սլավոնական) համալսարան և այլն) կոնսորցիումի արդյունքում ձեռք է բերվել համաձայնություն՝ միասնական չափանիշներով կրեդիտային համակարգին անցնելու կապակցությամբ: Նույնատիպ աշխատանքներ են ընթանում նաև Վ. Բրյուսովի անվան պետական լեզվաբանական համալսարանում, Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիայում, ինչպես նաև Հայաստանի մանկավարժական բուհերում:

Որակի գնահատում և ապահովում

7. Եվրոպական կրթական տարածքին Հայաստանի ինտեգրման ուղղությամբ կատարվող կարևորագույն աշխատանքներից է եվրոպական չափանիշներին համապատասխան որակի գնահատման և ապահովման ազգային համակարգի ստեղծումը: ՀՀ կառավարության 2008թ.-ի նոյեմբերի 27-ի N 1486-Ն որոշմամբ հիմնադրվել է «Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոն» (ՈԱԱԿ) հիմնադրամը: 2008թ.-ի մարտի 4-ին Բրյուսելում տեղի է ունեցել Որակի Հավաստման Եվրոպական Ռեգիստրի հիմնադիր նիստը, որին մասնակցում էին Բոլոնիայի անդամ երկրները և սոցիալական գործընկերները: Հայաստանը դարձել է Որակի Հավաստման Եվրոպական Ռեգիստրի լիիրավ

անդամ: <<Մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ազգային կենտրոն>> հիմնադրամը դեռևս չի անդամակցում <<Որակի Ապահովման Եվրոպական Ցանցին>> (ENQA), սակայն գործընթացը սկսված է: ՈԱԱԿ-ը հանդիսանում է Որակի Ապահովման Եվրոպական Ցանցի փոխկապակցված անդամ:

8. Գրեթե բոլոր բուհերում ստեղծվել են որակի ապահովման ներբուհական միավորներ, որոնց կողմից իրականացվում են բուհի որակի գնահատման և ապահովման մեխանիզմների ներդրման աշխատանքներ: Մասնավորապես, ներդրվել է <<Պրոֆեսորադասախոսական կազմի աշխատանքների գնահատման բազմագործոնային ռեյտինգավորման (վարկանիշային) համակարգ>>: Կատարվել են ներքին մոնիտորինգային հետազոտություններ՝ ուսանողների, դասախոսների և գործատուների շրջանում, որոնք թույլ են տվել հստակեցնել այն բացթողումները, որոնք առկա են ուսումնական գործընթացում: Բուհերը մշակել և իրենց խորհուրդներում հաստատել են զարգացման ռազմավարական ծրագրեր և հայեցակարգեր:
9. <<ԵԲԿՏ-ի որակի ապահովման չափանիշներին և ուղեցույցներին>> համապատասխան մշակվել և ՀՀ կառավարության 2011թ.-ի հունիսի 30-ի N959-Ն և 2011թ.-ի հունիսի 30-ի N 978-Ն որոշումներով հաստատվել են <<ՀՀ մասնագիտական կրթության հավատարմագրման չափանիշները>> և <<ՀՀ-ում մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատությունների և դրանց մասնագիտությունների պետական հավատարմագրման կարգը>>:
10. 2011թ.-ի երկրորդ կիսամյակում ՈԱԱԿ-ի կողմից իրականացվել է երկու բուհերի՝ Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի և Երևանի պետական ճարտարապետության և շինարարության պետական համալսարանների փորձնական հավատարմագրում համաձայն վերոնշյալ կարգի և չափանիշների:
11. <<Կրթության որակ և համապատասխանություն>>(ԿՈՀ) վարկային ծրագրի միջոցներով ՈԱԱԿ-ը 2011թ.-ից ստանում է փորձագիտական աջակցություն Նիդերլանդական հավատարմագրման գործակալության կողմից (Netherlands-Flemish Accreditation Agency (NVOA)) իր աշխատակազմի կարողությունների զարգացման և որակի ապահովման ներքին և արտաքին ընթացակարգերի, ձեռնարկների մշակման նպատակով: Բացի այդ 2012թ.-ից բուհերին կտրվեն դրամաշնորհներ <<ԵԲԿՏ-ի որակի ապահովման չափանիշներին և ուղեցույցներին>> համապատասխան ներբուհական որակի ապահովման համակարգերի ներդրման համար:

Որակավորումների ազգային շրջանակ

12. Բոլոնիայի գործընթացի առանցքային ուղղություններից է եվրոպական որակավորումների շրջանակին համապատասխան որակավորումների ազգային շրջանակի ստեղծումը (ՈԱՇ): ՈԱՇ-ի մշակման աշխատանքները ՀՀ ԿԳ Նախարարության կողմից ընթացել են Եվրոպական խորհրդի փորձագիտական աջակցությամբ: ՀՀ կառավարության 2011 թ.-ի մարտի 3-ի N332-Ն որոշմամբ հաստատվել է Հայաստանի Հանրապետության կրթության որակավորումների ազգային

շրջանակը (Հայաստանի Հանրապետության կրթության որակավորումները և դրանց համապատասխան ընդհանրական բնութագրերը), ինչպես նաև կրթության որակավորումների ազգային շրջանակի ներդրման և գործարկման ուղեցույցը և ՀՀ կրթության որակավորումների ազգային շրջանակի ներդրումն ու գործարկումն ապահովող միջոցառումների կատարման ժամանակացույցը:

Ուսանողների, դասախոսների, շրջանավարտների շարժունություն և որակավորումների, դիպլոմների ու կրթական վերջնարդյունքների փոխճանաչում

13. Ուսանողների, դասախոսների և շրջանավարտների անարգել շարժունությունը ԵԲԿՏ-ի կարևորագույն բնութագրիչներից է: Այսօր Եվրոպայում առկա են աշխարհագրությունից անկախ ուսման արդյունքների փոխճանաչման հուսալի մեխանիզմներ՝ Եվրոպական կրեդիտների փոխանցման համակարգ(ECTS), դիպլոմի միասնական ներդիր, ԷՆԻԿ/ՆԱՐԻԿ (ENIC/NARIC) ցանց, որոնք լայնորեն օգտագործվում են միջազգային և Եվրոպական տարածքում ուսանողների շարժունության խթանման և ընդլայնման նպատակով: Ակադեմիական շարժունության համարժեք պայմաններ են ստեղծված նաև դասախոսների և գիտաշխատողների համար:
14. Հայաստանում մեծածավալ աշխատանքներ են կատարվել նաև շարժունության խթանման և որակավորումների ճանաչման ուղղությամբ: 2004թ.-ին ՀՀ Ազգային Ժողովը վավերացրել է Լիսաբոնի որակավորումների ճանաչման կոնվենցիան (ընդունված 1997թ.-ին), որը իրավական հիմք է հանդիսացել «Ակադեմիական փոխճանաչման և շարժունության ազգային տեղեկատվական կենտրոն» (ԱՓՇԱՏԿ) հիմնադրամի ստեղծման համար:
15. ԱՓՇԱՏԿ հիմնադրամը 2006թ.-ի հունվարից դարձել է միջազգային ԷՆԻԿ/ՆԱՐԻԿ ցանցի լիիրավ անդամ: Ներկայումս ԷՆԻԿ/ՆԱՐԻԿ ցանցի բոլոր եվրոպական անդամները և նմանատիպ կենտրոնների այլ տարածաշրջանային (Միջերկրական, Ասիա-Խաղաղօվկիանոսյան և այլն) ցանցերը պաշտոնապես ճանաչում են ԱՓՇԱՏԿ-ը որպես Հայաստանյան ներկայացուցիչ: 2006թ.-ից ԱՓՇԱՏԿ-ի կողմից իրականացվում է օտարերկրյա որակավորումների գնահատում և ճանաչում՝ համաձայն Լիսաբոնի կոնվենցիայի և միջպետական համաձայնագրերի դրույթների: Արտերկրում ձեռք բերված որակավորումները ՀՀ-ում անցնում են գնահատման և ճանաչման գործընթաց, որի արդյունքում տրվում է որակավորման ամբողջական, մասնակի ճանաչման կամ մերժման տեղեկանք՝ հայերեն կամ անգլերեն լեզուներով, համաձայն միջազգային չափանիշների: ԱՓՇԱՏԿ-ի կողմից տրամադրվում է նաև տեղեկատվություն ազգային որակավորումների վերաբերյալ: ՀՀ-ում ձեռք բերված որակավորումներն արտերկրներում անցնում են նմանատիպ գնահատման և ճանաչման գործընթաց, որն իրականացվում է ընդունող երկրի համապատասխան լիազոր մարմնի կողմից: Այդ նպատակով ԱՓՇԱՏԿ-ի կողմից ԷՆԻԿ/ՆԱՐԻԿ ցանցի անդամ երկրների լիազոր մարմիններին տրամադրվում է տեղեկատվություն և խորհրդատվություն: Բացի այդ, ԱՓՇԱՏԿ-ը որակավորումների վերաբերյալ տեղեկանքներ է տրամադրում այն անհատներին, ովքեր մտադրված են իրենց

ուսումը շարունակել կամ աշխատել արտերկրում, ինչպես նաև ճշգրիտ և հավաստի տեղեկատվություն է տրամադրում ՀՀ պետական մարմիններին, բուհերին, գործատուներին: Այսպիսով, Հայաստանն այսօր միջազգային և եվրոպական պահանջներին համապատասխան իրականացնում է դիպլոմների և կրթական վերջնարդյունքները հաստատող այլ փաստաթղթերի՝ վկայականների և այլն, փոխճանաչման գործառույթ:

16. ՀՀ ԿԳ նախարարության և ԱՓՇԱՏԿ-ի կողմից համատեղ նախապատրաստվել է բուհական ավարտական փաստաթղթի (դիպլոմի) միասնական հավելվածը, որը հաստատվել է 2007թ. Նոյեմբերի 23-ի ՀՀ կառավարության N1412-Ն որոշմամբ: Կրեդիտների կուտակման և փոխանցման, որակի գնահատման և ապահովման համակարգերի ներդրումը, ճանաչման թափանցիկ ընթացակարգերի, ինչպես նաև դիպլոմի համաեվրոպական հավելվածի ներդրման միջոցով խթանվում է ուսանողների և դասախոսների շարժունությունն ու Հայաստանի բարձրագույն կրթական համակարգի գրավչությունը:
17. ՀՀ կառավարության 2011թ.-ի օգոստոսի 25-ի N1240-Ն որոշմամբ հաստատվել է «Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում սովորողների ակադեմիական շարժունության» կարգը:

Ուսանողների մասնակցության և ներգրավվածության բարձրացում

18. Ուսանողների մասնակցությունը բուհի ակադեմիական և կառավարման գործընթացներին խիստ կարևորվում է ԵԲԿՏ-ում, քանի որ ուսանողները հանդիսանում են բարձրագույն կրթության հիմնական շահառուները: ՀՀ-ում իրականացվել են մի շարք կարևոր քայլեր ուսանողների դերի և ներգրավվածության բարձրացման ուղղությամբ: Մասնավորապես,
19. 2004թ.-ին ընդունված «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվել են ուսանողների իրավունքներն ու պարտականությունները: Օրենքով սահմանվել է, որ ուսանողն իրավունք ունի ընտրելու տվյալ մասնագիտության (մասնագիտացման) ուսուցման համար պարտադիր և ոչ պարտադիր դասընթացներ, մասնակցելու իր կրթության բովանդակության ձևավորմանը (ուսումնական դասընթացների եւ մասնագիտացման ընտրությանը), մասնակցելու բուհի համապատասխան կառավարման մարմինների աշխատանքներին, բողոքարկելու բարձրագույն ուսումնական հաստատության ղեկավարության հրամաններն ու կարգադրությունները և այլն: Օրենքը նաև սահմանել է, որ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում ուսանողները կարող են միավորվել ուսանողական խորհուրդներում, ուսանողական գիտական ընկերություններում և ուսանողական այլ կազմակերպություններում, որոնց ստեղծման եւ գործունեության կարգը հաստատում է կրթության պետական կառավարման լիազորված մարմինը: Համաձայն «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի՝ բուհական պրոֆեսորադասախոսական կազմը, գիտաշխատողները և ուսանողներն օժտված են ակադեմիական ազատություններով: Նրանք իրավունք ունեն մասնակցելու համալսարանի գործունեությանն առնչվող բոլոր խնդիրների քննարկմանը և ընտրովի մարմինների աշխատանքին:

20. Ըստ այդմ ներկայումս բուհերի կառավարման մարմիններում անդամների թվի առնվազն քսանհինգ տոկոսն ուսանողներն են, որոնց առաջադրումն ու ընտրությունն իրականացնում է համապատասխան մակարդակի ուսանողական ինքնակառավարման ընտրովի ներկայացուցչական մարմինը՝ ուսանողական խորհուրդը:
21. Շատ կարևոր առաջընթաց է նաև ուսանողներին աջակցող և խթանող կառույցների ստեղծումը ազգային մակարդակում: Ներկայումս Հայաստանում գործում են մի քանի կառույցներ, ինչպիսիք են Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամը, Հայաստանի ուսանողական ազգային ասոցիացիան, Հայաստանի երիտասարդության ազգային խորհուրդը, որոնք իրականացնում են բազմաբնույթ ծրագրեր՝ ուղղված ուսանողների և երիտասարդության խնդիրների լուծմանը, խթանում են ուսանողական ակտիվությունը և նախաձեռնողականությունը, ինչպես նաև մասնակցում են ուսանողների ներգրավվածության բարձրացմանն ուղղված քաղաքականության ձևավորմանը: Հայաստանի ուսանողական ազգային ասոցիացիան սկսել է նաև Եվրոպական ուսանողական միությանն անդամակցելու գործընթացը, ինչը կարևոր քայլ է միջազգային ուսանողական կառույցների հետ կապերի ամրապնդման և արդյունավետ քննարկումների ու փորձի փոխանակման հարթակի ստեղծման ուղղությամբ:

Հրապարակայնության և տեղեկատվության ապահովում

22. ՀՀ ԿԳ նախարարությունը համակարգված և հետևողականորեն ամբողջական տեղեկատվություն է տրամադրում հասարակության բոլոր շահագրգիռ կողմերին Հայաստանի Եվրոպական բարձրագույն տարածքին ինտեգրվելու ուղղությամբ կատարվող աշխատանքների վերաբերյալ: Թարգմանվել, հրատարակվել և բուհերին են տրամադրվել «Որակավորումներ-հայեցակարգի ներածություն», «Եվրոպական բարձրագույն տարածքի որակավորումների շրջանակ» և «Ճանաչման նոր մարտահրավերներ» գրքերը: ՀՀ ԿԳ նախարարության և Կրթության ազգային ինստիտուտի կողմից հրատարակվել են «Բարձրագույն կրթություն» ժողովածուի 2-4 հատորները, որտեղ ընդգրկվել են Բոլոնիայի գործընթացին առնչվող բազմաթիվ փաստաթղթեր, ինչպես նաև ուսանողների համար նախատեսված տեղեկատվական-մեթոդական ուղեցույց: ՀՀ ԿԳ նախարարության կողմից, որպես բուհական ուղեցույց, 2008թ.-ին երաշխավորվել է բարձրագույն կրթության ռազմավարական կենտրոնի կողմից հրատարակված «Բոլոնիայի գործընթացը Հայաստանում» գրքույկը (տպագիր և էլեկտրոնային տարբերակներով), որտեղ նկարագրված են Բոլոնիայի գործընթացի նպատակներն ու խնդիրները, ինստիտուցիոնալ կառուցվածքը, պատմական ակունքները և զարգացման ժամանակագրությունը: Գրքույկում մանրամասն տեղեկություններ են տրվում Բոլոնիայի գործընթացի առկա վիճակի մասին ինչպես Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքում, այնպես էլ Հայաստանում: Հայաստանի պետական ճարտարագիտական համալսարանի և Երևանի պետական համալսարանի համատեղ ջանքերով հրատարակվել են «ECTS-ի իրականացման Եվրոպական և տեղական փորձի համադրական ուսումնասիրություն՝ ՀՀ բարձրագույն կրթության համակարգի միասնական կրեդիտային հենքի մշակման համար» վերլուծական զեկույցը և «ՀՀ բուհերում ECTS հենքով կրե-

դիտային համակարգի ներդրմանն աջակցող օրենսդրական փոփոխությունների և լրացումների վերաբերյալ առաջարկությունները>>: Բոլոնիայի գործընթացի տարբեր ուղղությունների ներդրման առաջընթացի վերաբերյալ պարբերաբար իրականացվում են տարաբնույթ հետազոտություններ, մշակվում են ուղեցույցներ ու մեթոդական ձեռնարկներ:

23. ՀՀ ԿԳ նախարարության նախաձեռնությամբ պարբերաբար կազմակերպվում են սեմինար-խորհրդակցություններ, խորհրդաժողովներ, կոնֆերանսներ՝ նվիրված Եվրոպական բարձրագույն տարածքի ստեղծման և Հայաստանի այդ տարածքում ինտեգրման տարբեր հարցերին, որոնց աշխատանքներին մասնակցում են հրավիրված ու ճանաչված փորձագետներ, արտերկրի ներկայացուցիչներ:

Բոլոնիայի գործընթացի համանախագահություն

24. Համաձայն 2009թ.-ի ապրիլին Լյուվենում և Լյուվեն-Լա-Նյուվում Բոլոնիայի անդամ երկրների հանդիպումների ժամանակ կայացված որոշումների՝ 2010թ.-ի հունվարից Բոլոնյան գործընթացը յուրաքանչյուր կիսամյակ (ռոտացիոն սկզբունքով) համանախագահում են Եվրամիության նախագահող երկիրը և ԵԲԿՏ-ի կազմում գտնվող ԵՄ-ի ոչ անդամ մեկ երկիր, որը ԵԿԲՏ-ի կազմում է: Համաձայն այդ որոշման, Հայաստանը Լեհաստանի հետ միասին համանախագահել է Բոլոնյան գործընթացը 2011թ.-ի հուլիսի 1-ից մինչև դեկտեմբերի 31-ը:
25. Իր համանախագահության շրջանակներում ՀՀ ԿԳ նախարարությունը իրականացրել է մի շարք միջոցառումներ: Մասնավորապես, 2011թ.-ի օգոստոսի 9-10-ը Ծաղկաձորում կազմակերպվել է Միջազգային ուսանողական ամառային դպրոց, որը համախմբել է Հայաստանի և ԵԲԿՏ-ի անդամ երկրների ուսանողներին և քննարկել Բոլոնիայի գործընթացին առնչվող մի շարք կարևոր հարցեր:
26. 2011թ.-ի սեպտեմբերի 7-8-ին Երևանում կայացել է Բոլոնիայի հետամուտ խմբի ղեկավար խորհրդի նիստը:
27. 2011թ.-ի սեպտեմբերի 9-10-ը Երևանում ՀՀ ԿԳ նախարարությունը Բոլոնիայի քարտուղարության հետ համատեղ կազմակերպել է «Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորում» թեմայով միջազգային համաժողով, որի ընթացքում քննարկվել են բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման բարեփոխումների արդի համաշխարհային միտումները և ներկա փուլի հիմնախնդիրները: Համաժողովին մասնակից երկրների կողմից ներկայացվել է իրենց երկրների փորձը բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման ոլորտում: Բոլոնիայի գործընթացի պատմության ընթացքում Հայաստանյան համաժողովն առաջին անգամ միավորել է ԵԲԿՏ-ի անդամ երկրներին՝ քննարկելու բարձրագույն կրթության կարևորագույն հիմնախնդիրներից մեկը՝ ֆինանսավորումը: Այս փաստն արձանագրվել է համաժողովի պաշտոնական զեկույցում, որը տեղակայվել է ԵԲԿՏ-ի կայքում:
28. 2011 թ.-ի դեկտեմբերի 8-9-ը Ադվերանում ՀՀ ԿԳ նախարարությունը Եվրոպական խորհրդի և Ուսանողների եվրոպական միության հետ համատեղ անց է կացրել միջազգային սեմինար՝ «Ուսանողների մասնակցությունը բարձրագույն կրթության կառավարմանը» թեմայով, որի ընթացքում քննարկվել են բարձրա-

գույն կրթության կառավարմանը ուսանողների մասնակցության խնդիրները, հիմնական խոչընդոտները և առաջարկել են լուծումներ:

Թուրինի գործընթաց

29. ԵՄ-ին ինտեգրման գործընթացում ներառված է նաև նախնական և միջին մասնագիտական կրթության ոլորտը, որն ուղղորդվում է Թուրինի գործընթացով:
30. Թուրինի գործընթացի նպատակն է իրականացնել երկրների միջին մասնագիտական և վերապատրաստման ոլորտի բարեփոխումների փաստագրված վերլուծություն, ինչպես նաև օժանդակել երկրներին ոլորտի հիմնախնդիրների, մարտահրավերների և քաղաքականության ձևավորման հարցերում: Թուրինի գործընթացը համակարգվում է ԵՄ-ի Եվրոպական վերապատրաստման հիմանդրամի (ETF-European Training Foundation) կողմից, որը Եվրոպական հանձնաժողովին ներկայացնում է տվյալ երկրին արտաքին աջակցություն ցուցաբերելու առաջարկություններ:
31. Նախնական և միջին մասնագիտական կրթության ոլորտի բարեփոխումները Հայաստանում ուղղված են կրթության բովանդակության արդիականացմանը՝ կառավարման արդյունավետության բարձրացմանն ու նյութատեխնիկական բազայի ամրապնդմանը՝ Եվրոպայում այդ համակարգի զարգացման միտումներին համապատասխան:
32. ԵՄ Բյուջետային աջակցության գործիքի շրջանակում ավարտվել է «2007թ. Գործողությունների ծրագրի ներքո ոլորտային քաղաքականության աջակցության ծրագիրը՝ ուղղված աղքատության կրճատմանը նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության և ուսուցման (ՄԿՈՒ) ոլորտներում բարեփոխումների իրականացման միջոցով» ծրագիրը, որը գնահատվել է բավարար: Մասնավորապես, այս ծրագրի շրջանակում սկսված բարեփոխումներն ուղղորդելու նպատակով 2008թ.-ին ձևավորվել է «Մասնագիտական կրթության և ուսուցման զարգացման ազգային խորհուրդը» (ՄԿՈՒ-ԶԱԽ) և ստեղծվել է «Մասնագիտական կրթության և ուսուցման զարգացման ազգային կենտրոնը» (ՄԿՈՒ-ԶԱԿ): Միաժամանակ, ոլորտում սկսված բարեփոխումների շրջանակում քաղաքականության և ռազմավարության մշակման և դրանց իրականացմանն ուղղված աշխատանքների համակարգման նպատակով 2008թ.-ին ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության աշխատակազմի նախնական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության վարչության կառուցվածքում ստեղծվել է մասնագիտական կրթության և ուսուցման քաղաքականության մշակման և ռազմավարության բաժինը: ԵՄ-ի կողմից Հայաստանին տրվող բյուջետային աջակցության գործիքի շրջանակում 2011 թ.-ից իրականացման փուլում է «Մասնագիտական կրթության և ուսուցման (ՄԿՈՒ) բարեփոխման շարունակության և զբաղվածության հայեցակարգի մշակում» 2-րդ ծրագիրը:
33. 2009-2011 թվականների ընթացքում ՄԿՈՒ-ԶԱԿ-ի կողմից համակարգվող աշխատանքների շրջանակում մշակվել են արհեստագործական և միջին մասնագիտական կրթության 100 մասնագիտությունների և որակավորումների պետական կրթական չափորոշիչներ, որոնց հիման վրա վերանայվել են ուսում-

նական ծրագրերը: Այս աշխատանքները շարունակվում են նաև ներկայումս: Բացի այդ, կազմակերպվել են «Կարողությունների ձևավորմանը միտված մոդուլային ուսումնական ծրագրերով ուսումնառության գործընթացի կազմակերպումը և իրականացումը» թեմայով վերապատրաստման դասընթացներ, որոնց շրջանակներում տարեկան վերապատրաստվել են են արհեստագործական ուսումնարանների և քոլեջների ավելի քան 1000 դասախոսներ և արտադրական ուսուցման վարպետներ: Աշխատանքներ են իրականացվել նաև վարչական պատասխանատուների վերապատրաստման ուղղությամբ: Վերապատրաստվել են արհեստագործական ուսումնարանների և քոլեջների տնօրեններ և փոխտնօրեններ: Բարեփոխումների շրջանակում ընտրվել են 12 բազմագործառության քոլեջներ, որտեղ իրականացվել են շինվերանորոգման լայնածավալ աշխատանքներ, և դրանք վերազինվել են ժամանակակից սարքավորումներով և գույքով:

34. «Կառավարության 2011թ.-ի հոկտեմբերի 27-ի N1550-Ն որոշմամբ հիմնադրվել է «Ուսուցման ազգային հիմնադրամը», ձեռնարկվել է ՄԿՈՒ պետական հաստատությունների ցանցի օպտիմալացման ծրագիր, որի արդյունքում «Կառավարության քոլեջների թիվը նվազել է 10 տոկոսով: Ընտրված 12 բազմագործառության քոլեջները վերակազմակերպվել են տարածաշրջանային կենտրոնների:
35. Կարևոր քայլեր են ձեռնարկվում նախնական և միջին մասնագիտական կրթության ոլորտում սոցիալական գործընկերության խթանման և մասնագիտական կրթության և գործատուների միջև կապերի ամրապնդման ուղղությամբ: Ներկայումս մի շարք գործատուներ գործուն մասնակցություն են ցուցաբերում ուսումնական հաստատությունների աշխատանքներին, մասնավորապես աջակցում են սովորողների գործնական ուսուցման ապահովմանը, տրամադրում խորհրդատվական և նյութական աջակցություն, իսկ լավագույն շրջանավարտներին հաճախ ապահովում աշխատատեղերով: Սակայն սոցիալական գործընկերության այս մակարդակը դեռևս բավարար չէ և դրա հետագա զարգացումը և ամրապնդումը ժամանակի հրամայական է:

Շարունակական կրթություն

36. Եվրոպական համագործակցության, Բոլոնիայի և Թուրինի գործընթացի կարևոր ուղղություններից է լրացուցիչ և շարունակական կրթությունը, որի ուղղությամբ «ԿԳ նախարարության կողմից համակարգված աշխատանքները սկսվել են համեմատաբար վերջերս: 2010թ.-ին «Կրթության և գիտության նախարարության աշխատակազմում ստեղծվել է լրացուցիչ և շարունակական կրթության բաժինը որորտի համակարգման, խնդիրների լուծման, ոլորտի շարունակական զարգացմանն ուղղված աշխատանքներն ապահովելու նպատակով:
37. Ներկայումս իրականացվում են ««Լրացուցիչ և շարունակական կրթության մասին ազգային զեկույցի» մշակման աշխատանքները, որում ներգրավված են նաև «Լրացուցիչ և սոցիալական հարցերի նախարարությունը, լրացուցիչ և շարունակական կրթություն իրականացնող ուսումնական հաստատությունները, «Մեծահասակների կրթություն և ուսումնառություն ողջ կյանքի ընթացքում»

հասարակական կազմակերպությունը, <<ԴՎՎ ինթերնեյշնլ>>-ը՝ Գերմանիայի Ժողովրդական բարձրագույն դպրոցների միության միջազգային համագործակցության ինստիտուտը և համապատասխան ոլորտի հետ առնչություն ունեցող այլ շահագրգիռ մարմիններ:

38. <<ՀՀ լրացուցիչ և շարունակական կրթության մասին ազգային զեկույցի>> մշակման աշխատանքների ավարտին կիստևի օրենսդրության կատարելագործումն ապահովող իրավական ակտերի մշակման գործընթացը՝ ապահովելու ոլորտի համակարգումը և հետագա զարգացումը:

Միջպետական և միջազգային համագործակցություն

39. ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը ակտիվ աշխատանքներ է ծավալում ԵՄ-ի տարբեր երկրների միջև կրթության և գիտության ոլորտներում միջպետական համագործակցությունն ընդլայնելու նպատակով: Ներկայումս ՀՀ կրթության և գիտության ոլորտներում համագործակցության ուղղությամբ միջպետական պայմանագրեր են կնքված շուրջ 20 եվրոպական երկրների հետ: Աշխատանքներ են տարվում այդ երկրների ցանկը մեծացնելու ուղղությամբ: Միջպետական պայմանագրերը մեծապես նպաստում են ուսանողների, դասախոսների և գիտական աշխատողների շարժունությանը, ուսումնական հաստատությունների միջև գործնական կապերի ստեղծմանը և այլն:
40. Բարձրագույն կրթության ոլորտում տրանսեվրոպական համագործակցության սխեմա է ԵՄ-ի Տեմպուս (Tempus) ծրագիրը, որի նպատակն է նպաստել Եվրոպայի նոր անկախ պետությունների բարձրագույն կրթական համակարգերի և մասնավորապես մարդկային ռեսուրսների զարգացմանը, ինչպես նաև խթանել համագործակցությունը այդ երկրների բարձրագույն կրթական հաստատությունների միջև: Տեմպուսի ծրագրերում Հայաստանի բարձրագույն կրթական հաստատությունները ներգրավված են ավելի քան տասը տարի:
41. ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը վերջին տարիների ընթացքում ակտիվորեն ընդգրկվում է նաև ՀՀ-ԵՄ համագործակցության նոր ծրագրերում: Մասնավորապես, Հայաստանը ներգրավված է Էրազմուս Մունդուս ծրագրում, որի նպատակն է ընդլայնել և զարգացնել շարժունության հնարավորությունները ԵՄ երկրների և Հայաստանի Հանրապետության համալսարանների միջև, ինչպես նաև բարձրացնել բարձրագույն կրթական հաստատությունների դասավանդող կազմի և ուսանողների որակավորումը և փորձառությունը:
42. Վերջին երկու տարիների TWINING և TAIEX գործիքների կիրառման գործընթացում ՀՀ ԿԳ նախարարությունը հանդես է եկել մի քանի ծրագրային առաջարկներով, որոնք ընդգրկել են մասնագիտական կրթության ոլորտում առկա հիմնախնդիրները և նպատակաուղղված են մասնագիտական կրթության ոլորտում եվրոպական չափանիշների ներդրմանը: 2010 թ.-ին ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությունը իրականացրել է երեք TAIEX ծրագրեր՝ նվիրված բարձրագույն կրթության որակի ապահովման և բժշկական շարունակական կրթության հիմնախնդիրներին, որոնց մասնակցել են պետական և ոչ պետական բուհերի ներկայացուցիչներ և եվրոպական փորձագետներ: Միաժամանակ, բար-

ձրագույն կրթության որակավորումների շրջանակի մշակման և ներդրման նպատակով ներկայացվել և հաստատվել է TWINING ծրագրային առաջարկը: 12011թ.-ին մշակվել և հաստատվել են ևս երկու TAIEX ծրագրային առաջարկներ՝ մասնագիտական կրթության ոլորտում Եվրոպասի (Euro-pass) ներդրման նպատակով և լրացուցիչ և շարունակական կրթության գծով: Ծրագրային առաջարկների շրջանակում նախատեսվում է ինչպես եվրոպական փորձագետների այցելություններ Հայաստան, այնպես էլ ուսուցողական այցեր եվրոպական որևէ երկիր՝ փորձի ուսումնասիրման նպատակով: 2012թ.-ի ընթացքում նախատեսվում է նաև ներկայացնել «Լեզվական քաղաքականության հիմնախնդիրներ» և «Կրթական ծրագրերի ազգային դասակարգչի և կրթության ոլորտի վիճակագրական ցուցանիշների համապատասխանեցում եվրոպական չափանիշներին» TAIEX ծրագրային առաջարկները:

Եվրոպայի բարձրագույն կրթությունը նոր տասնամյակում

43. 2010թ.-ից Եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածաշրջանի (ԵԲԿՏ) ստեղծման գործընթացը թևակոխել է զարգացման նոր փուլ: 2009թ.-ին Լյուվենում, ինչպես նաև 2010թ.-ին Բուդապեշտում և Վիեննայում տեղի ունեցան Բոլոնիայի գործընթացի անդամ երկրների կրթության նախարարների գագաթաժողովները, ընդունվեցին նոր փաստաթղթեր, այդ թվում Լյուվենի հռչակագիրը՝ «Բոլոնիայի գործընթացը-2020, Եվրոպայի բարձրագույն կրթությունը նոր տասնամյակում»:
44. 2010թ.-ի նախարարական գագաթաժողովը հայտարարեց 1999թ.-ի Բոլոնիայի հռչակագրով նպատակադրված Եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածքի (ԵԲԿՏ) պաշտոնական մեկնարկը: Եթե մինչև 2010թ.-ը Բոլոնիայի գործընթացի հիմնական նպատակը Եվրոպական բարձրագույն կրթական տարածքի ստեղծումն էր, ապա ԵԲԿՏ աշխատանքային ծրագիրը 2010թ.-ից ներառում է հետևյալ առաջնահերթ ուղղությունները.
 - 1) Սոցիալական ուղղվածություն,
 - 2) Շարժունություն,
 - 3) Շարունակական կրթություն,
 - 4) Զբաղվածունակություն,
 - 5) Որակավորումների շրջանակներ,
 - 6) Կրթություն, հետազոտություն և նորարարություն,
 - 7) Ֆինանսավորում,
 - 8) Որակի ապահովում,
 - 9) Փոխճանաչում,
 - 10) Թափանցիկության գործիքներ,
 - 11) Ուսանողակենտրոն ուսուցում:
45. Ներկայումս ԵԲԿՏ-ն ներառում է 47 անդամ երկիր, այդ թվում Հայաստանը և 8 խորհրդատու անդամներ, որոնք են՝
 - 1) Եվրոպայի խորհուրդը (Council of Europe),
 - 2) Միավորված ազգերի կրթության, գիտության և մշակույթի կազմակերպությունը (UNESCO),
 - 3) Ուսանողների եվրոպական միությունը (ESU),
 - 4) <<Միջազգային կրթություն>> կազմակերպությունը (EI),

- 5) Եվրոպական համալսարանական ասոցացիան (EUA),
- 6) Բարձրագույն կրթության հաստատությունների Եվրոպական ասոցացիան (EURASHE),
- 7) Բարձրագույն կրթության որակի ապահովման Եվրոպական ասոցիացիան (ENQA),
- 8) <<Եվրոպական բիզնես>> կազմակերպությունը (BUSINESSEUROPE):

Գ. Ներկա փուլի հիմնախնդիրները և մարտահրավերները

46. Չնայած ՀՀ ԿԳ նախարարության կողմից իրականացված մեծածավալ աշխատանքներին, ՀՀ կրթական համակարգի ԵՄ-ի հետ ինտեգրման գործընթացում դեռևս առկա են բազմաթիվ հիմնախնդիրներ և մարտահրավերներ: Իրականացված փոփոխություններն ունեն հետագա զարգացման ու կատարելագործման անհրաժեշտություն և իրենց հիմնական շահառուներին՝ ուսանողներին, դասախոսներին և գործատուներին, ուղղակիորեն հասնելու անհրաժեշտություն: Այսօր առաջնային է ուսանողների, դասախոսների և գործատուների առավելագույն ներգրավումը Բոլոնիայի գործընթացի հետագա զարգացումներում և խիստ կարևոր է նորաստեղծ կառույցների և գործընթացների ու ընթացակարգերի ամբողջական ընկալումը և ընդունումը ինչպես համալսարանական հանրության՝ ուսանողների, դասախոսների, վարչական և ղեկավար կազմի, այնպես էլ հասարակության լայն խավերի կողմից:

47. Ներկա փուլի հիմնախնդիրների և մարտահրավերների թվում կարևոր է առանձնացնել հետևյալ ուղղությունները.

1) Բարձրագույն կրթության հավասար մատչելիություն հասարակության բոլոր խավերի համար և բարձրագույն կրթության մեջ ընդհանուր ընդգրկվածության աճ. Չնայած այն հանգամանքին, որ վերջին տասնամյակում բարձրագույն կրթության ընդգրկվածությունը Հայաստանում զգալիորեն աճել է (գրեթե 50%-ով) հասնելով մոտ 30%-ի, այն դեռևս ցածր է միջին Եվրոպական ցուցանիշից: Արևմտյան Եվրոպայի երկրներում բարձրագույն կրթության մեջ ընդհանուր ընդգրկման ցուցանիշը կազմում է 45%-ից 50%, իսկ Շվեդիայում և Նորվեգիայում այն կազմում է 65%: Հայաստանում կարևոր հիմնախնդիր է նաև բարձրագույն կրթության մատչելիությունը հասարակության տարբեր խավերի համար: Մասնավորապես, ցածր եկամուտ ունեցող և գյուղական բնակավայրերից ընտանիքների երեխաների բարձրագույն կրթություն ստանալու հնարավորությունները շատ ավելի սահմանափակ են, քան բարեկեցիկ և քաղաքաբնակ ընտանիքների երեխաներինը: Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ 2009թ.-ին ՀՀ բուհերի ուսանողների միայն 6.9%-ն են ներկայացել որպես ամենացածր եկամտային խմբում ընդգրկված ընտանիքի անդամներ, մինչդեռ ուսանողների 32%-ը ամենաբարձր եկամտային խմբի ընտանիքներից են: Այսպիսով, բարձրագույն կրթության մեջ ընդհանուր ընդգրկվածության աճը և մատչելիության ապահովումը կարևոր մարտահրավեր է, ինչը նաև ԵԲԿՏ-ի նոր տասնամյակի գործողությունների ծրագրի հիմնական ուղղություններից (սոցիալական) մեկն է:

2) Ֆինանսավորման ծավալների աճ և ֆինանսավորման մեխանիզմների արդիականացում.

ա. Հայաստանում բարձրագույն կրթության գծով պետական ծախսերը 2006-2010թթ. ընթացքում տատանվել է ՀՆԱ-ի 0.15%-ից 0.27%-ի միջև: Եռաստիճան բարձրագույն կրթական համակարգի վրա պետական ծախսերը Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀԶԿ-OECD) երկրներում կազմում է միջինում 1%: Մասնավոր միջոցները, որոնք հատկացվում են բարձրագույն կրթությանը Հայաստանում ուսման վարձերի ձևով, 2006-2010թթ ընթացքում կազմել են ՀՆԱ-ի 0.54%-ից 0.64%-ը: ՏՀԶԿ երկրներում բարձրագույն կրթության համակարգ ուղղվող մասնավոր միջոցները կազմում են ՀՆԱ-ի մոտ 0.5%-ը: Հետևաբար ՏՀԶԿ երկրներում բարձրագույն կրթության ոլորտին հատկացվող պետական միջոցները գրեթե երկու անգամ գերազանցում են մասնավոր ներդրումները, միջդեռ Հայաստանում դրանք մոտ 2.5-3 անգամ փոքր են մասնավոր ներդրումների նկատմամբ:

բ. Թեև Հայաստանում անցում է կատարվել պետպատվերի համակարգից ուսանողական նպաստների համակարգի, այնուհանդերձ բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման մեխանիզմը հիմնականում հիմնված է մուտքերի, այլ ոչ թե ուսման արդյունքների վրա: Այլ կերպ ասած, ֆինանսավորման հիմքում ընկած է բուհերի ուսանողների թիվը, այլ ոչ թե համապատասխան գիտելիքների պաշար և հմտություններ ունեցող շրջանավարտների թիվը: Աշխատաշուկայում մասնագետների պահանջարկը, տնտեսության զարգացման առաջանային ուղղությունները և ուսանողների ընտրությունը աննշան դեր են խաղում բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման գործող համակարգում: Մասնագիտացման քվոտաները խնդրահարույց են և ունեն կառավարության կողմից կարգավորման բարձր աստիճան:

գ. Էական հիմնախնդիր է նաև բուհերի ներքին արդյունավետությունը: Հայաստանում ուսանող/դասախոս հարաբերության միջին ցուցանիշը կազմում է 9.4, միջդեռ ՏՀԶԿ երկրներում այդ ցուցանիշը միջինում կազմում է 15:

դ. Հարկավոր է նշել նաև, որ Հայաստանում <<անվճար>> տեղերը հասանելի են ուսանողների շատ փոքր մասին (մոտ 10-15%-ին), իսկ ուսանողներին հատկացվող ֆինանսական աջակցության ձևերը և ծավալները խիստ սահմանափակ են: Հայաստանում ըստ էության չեն գործում այլ երկրներում լայնորեն կիրառվող ուսանողական վարկերի, դրամաշնորհների և այլ մեխանիզմները:

ե. Այսպիսով, բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համակարգի բարեփոխումը, ներառյալ՝ բուհերի ֆինանսավորման աղբյուրների և մեխանիզմների դիվերսիֆիկացիան, ուսանողների ֆինանսական աջակցության պետական ծրագրերի հասցեականության և արդյունավետության բարելավումը, ուսանողների ֆինանսական աջակցության ծավալների և ձևերի ընդլայնումը, բարձրագույն կրթության պետական ֆինանսավորման ծավալների ավելացումը, բարձրագույն կրթության և գործարար միջավայրի համագործակցության խթանումը և բարձրագույն կրթության մեջ մասնավոր ներդրումների խրախուսումը, կարևոր մարտահրավեր է: Բարձրագույն կրթության ֆինանսավորման համակարգի բարեփոխումը նաև ԵԲԿՏ-ի նոր տասնամյակի գործողությունների ծրագրի հիմնական ուղղություններից է:

3) Փոխճանաչման գործընթացի և շարժունության խթանում.

ա. Հայաստանում միջին և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների սովորողների, դասախոսների և գիտական աշխատողների շարժունությունը ինչպես ներքին՝ մեր երկրի հաստատությունների միջև, այնպես էլ արտաքին, խիստ սահմանափակ է, ինչի հիմնական պատճառներն են անհրաժեշտ ֆինանսական ռե-

սուրսների պակասը, ոչ ճկուն ուսումնական ծրագրերը, եվրոպական չափայնությամբ և մասնակցությամբ համատեղ ծրագրերի պակասը, ակադեմիական կրեդիտների փոխանցման և փոխճանաչման մեխանիզմների ու դրանց իրավական հիմքերի անկատարությունը: Արտաքին շարժունությունը ՀՀ-ում հիմնականում ապահովվում է միջպետական համաձայնագրերի և <ERASMUS MUNDUS> ծրագրի շրջանակներում, որոնք բավարար չեն:

բ. Այսպիսով փոխճանաչման գործընթացի և մեխանիզմների իրավական կարգավորումը Լիսաբոնի ճանաչման կոնվենցիայի սկզբունքներին համապատասխան, ինչպես նաև շարժունության համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումը և վերջինիս ընդլայնումը ներկա փուլի կարևորագույն խնդիրներից է թե Հայաստանում, թե ԵԲԿՏ-ի բոլոր երկրներում:

4) Մասնագիտական կրթության և աշխատաշուկայի պահանջների համապատասխանություն, շրջանավարտների զբաղվածունակության խթանում:

ա. Վերջին տարիներին զբաղվածության և մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների շրջանավարտների աշխատանքի տեղավորման հնարավորությունները փոքր-ինչ բարելավվել են, սակայն շրջանավարտների մասնագիտացման ու աշխատաշուկայի պահանջների միջև անհամապատասխանությունն ակնհայտ է: Համաձայն Ազգային վիճակագրության ծառայության տվյալների 20-29 տարեկանների տարիքային խմբի շրջանում գործազրկությունն ամենաբարձրն է հանրապետությունում: Շրջանավարտների աշխատանքի տեղավորման հնարավորությունները գնահատվում են 30%-ից ցածր, իսկ նրանց աշխատավարձերը միայն չնչին չափով են գերազանցում գործազուրկների նպաստի չափը:

բ. Գործատուների և ուսումնական հաստատությունների միջև գործնական կապերը թույլ են, գործատուների մասնակցությունը մասնագիտական կրթությանը փոքր է:

գ. Մասնագիտական կրթության որակավորումների և կրթական վերջնարդյունքների վերաբերյալ գործատուների իրազեկության բարձրացումը, ուսանողների և շրջանավարտների համար կարիերայի և աշխատատեղերի որոնման աջակցության ծառայությունների որակի ու մատչելիության բարելավումը, գործատուների և ուսումնական հաստատությունների միջև գործնական կապերի ամրապնդումը կարևոր խնդիր են և ԵԲԿՏ-ի հետագա զարգացման ուղղություններ են:

5) Որակավորումների ազգային շրջանակի ներդրում:

ա. ՀՀ կրթության որակավորումները և դրանց համապատասխան ընդհանրական բնութագրերը սահմանվել են ՀՀ-ի կրթության որակավորումների ազգային շրջանակում՝ համաձայն Եվրոպական որակավորումների շրջանակի, ինչը հանդիսանում է ԵԲԿՏ-ի զարգացման հիմնական գործիքներից մեկը:

բ. Սակայն որակավորումների շրջանակի հաստատումը միայն առաջին քայլն է այդ գործընթացում: Հայաստանի կրթական որակավորումների ազգային շրջանակից բխող գործողությունների իրականացումը և վերջինիս ինքնահավաստագրման գործընթացի իրականացումը ՀՀ ԿԳ նախարարության առաջնահերթ մարտահրավերներից է: Բոլոր մասնագիտությունների բակալավրի, մագիստրոսի և հետազոտողի կրթական ծրագրերի բովանդակության համադրման և ներդաշնակեցման անհրաժեշտություն ևս կա:

6) Բարձրագույն կրթության և գիտահետազոտական աշխատանքների ինտեգրում:

ա. Հայաստանում գիտահետազոտական աշխատանքները բաժանված են 3 տիպի կազմակերպությունների միջև, մասնավորապես՝ ՀՀ գիտությունների ազգային ակա-

դեմիան իր գիտահետազոտական ինստիտուտներով, ոլորտային նախարարությունների գիտահետազոտական ինստիտուտները և բուհերը:

բ. Այսպիսի կառուցվածքը և, հետևաբար, մասնատված ֆինանսավորումը, չի նպաստում գիտահետազոտական աշխատանքների գծով պետական ծախսերի արդյունավետության բարձրացմանը: Մյուս կողմից, մասնատվածությունը, ինչպես նաև ուսումնական և գիտահետազոտական աշխատանքների ավանդական տարանջատումը նվազեցնում է ինչպես ուսումնական գործընթացի, այնպես էլ գիտահետազոտական աշխատանքների որակը բուհերում:

գ. ԵԲԿՏ-ի բոլոր երկրներում և Հայաստանում բուհերի զարգացման օրակարգային խնդիր է բարձրագույն կրթական ծրագրերում, հատկապես մագիստրոսի և հետազոտողի կրթական ծրագրերում հետազոտական աշխատանքների արդյունավետության բարձրացումը և դրանով իսկ բարձրագույն կրթության որակի բարձրացմանը նպաստելը:

7) Ակադեմիական կրեդիտների կուտակման և փոխանցման համակարգի կատարելագործում.

ա. ՀՀ միջին և բարձրագույն մասնագիտական կրթության համար առաջնահերթ խնդիր է ակադեմիական կրեդիտների կուտակման և փոխանցման համակարգի լիարժեք ներդրումը և դրա ճշգրիտ օգտագործումը՝ կրեդիտային կառուցվածքով ճկուն ծրագրերի ստեղծման համար: Բուհերում դեռևս առկա են խնդիրներ կապված կրեդիտների կուտակման և փոխանցման ընթացակարգերի կիրառման հետ, մասնավորապես, խնդրահարույց են մնում կրեդիտների հաշվարկը և շնորհումը՝ համապատասխան ծրագրային միավորների կրթական վերջնարդյունքների ու ուսանողական լրիվ աշխատաբեռի հիման վրա, նախորդող ուսումնական շրջաններում և միջբուհական շարժունության ծրագրերում ուսանողների կուտակած կրեդիտների անարգել ճանաչումը բուհերի կողմից և այլն:

բ. Իրականացված կառուցվածքային փոփոխությունները և կրեդիտների ներդրումը բուհերում չեն ուղեկցվել կրթական ծրագրերի բովանդակային փոփոխություններով, ինչը ևս ներկա փուլի կարևոր հիմնախնդիրներից է:

գ. Հեռանկարային խնդիր է նաև կրեդիտների կուտակման և փոխանցման համակարգի ներդնումը միջին մասնագիտական համակարգում:

8) «ԵԲԿՏ-ի որակի ապահովման չափանիշներին և ուղեցույցներին» համապատասխան մասնագիտական կրթության որակի ապահովման ներքին համակարգերի ներդրման և հավատագրման գործընթացների իրականացում.

ա. ՀՀ բուհերի մեծ մասում այս կամ այն չափով ներդրված են որակի ապահովման ներբուհական մեխանիզմները և ստեղծված են համապատասխան միավորներ, սակայն կան բուհեր, որոնցում դրանք դեռևս չեն գործում: Հարկ է նշել, որ անգամ այն բուհերում, որտեղ ստեղծված են համապատասխան միավորները և սկսվել է որակի ապահովման մեխանիզմների կիրարկումը, դրանք դեռևս սկզբնական փուլում են և ամբողջապես չեն համապատասխանում ԵԲԿՏ-ի որակի ապահովման չափանիշներին, ինչը խոչընդոտում է ԵԲԿՏ-ի պահանջներին համապատասխան բուհերի ենթակառուցվածքային և ծրագրային հավատարմագրման գործընթացի իրականացմանը:

բ. Միջին մասնագիտական հաստատություններում որակի ներքին ապահովման գործընթացները դեռևս սկսված չեն:

գ. ՀՀ միջին և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում որակի ապահովման ներքին համակարգերի ձևավորումը կամ դրանց հետագա զարգացումը ներկա

փուլի առանցքային հիմնախնդիրներից է, քանի որ ուսումնական հաստատություններն են կրում առաջնային պատասխանատվություն կրթության որակի համար: Հայաստանի բուհերի և տրված որակավորումների ու դիպլոմների ճանաչման, շարժունության խթանման, կրթության որակի բարձրացման տեսանկյուններից առավել կարևոր նշանակություն ունի նաև բուհերի արտաքին գնահատման և հավատագրման գործընթացների իրականացումը Մասնագիտական կրթության Որակի ապահովման ազգային կենտրոն հիմնադրամի (ՈԱԱԿ)-ի կողմից:

դ. ՈԱԱԿ-ն իր հերթին պետք է անցնի արտաքին գնահատում «<Որակի ապահովման եվրոպական ցանցի>> (ENQA) կողմից՝ եվրոպական պահանջներին իր ընթացակարգերի համապատասխանության տեսանկյունից և միայն դրանից հետո այն կարող է դառնալ այդ ցանցի լիիրավ անդամ: Անդամակցումը «<Որակի ապահովման եվրոպական ցանցին>> կարող է ապահովել ինչպես ՈԱԱԿ-ի ճանաչումը ԵԲԿՏ-ի երկրներում, այնպես էլ Հայաստանյան հավատագրման գործընթացի հուսալիությունը:

9) Ուսանողակենտրոն ուսուցման խթանում, բուհերի կառավարման և ակադեմիական գործընթացներում ուսանողների մասնակցության բարձրացում:

ա. Հայաստանյան բուհերում դեռևս գերակշռում են ուսուցման ավանդական մեթոդները, որոնք չեն խրախուսում ուսանողների ինքնուրույն աշխատանքի, վերլուծական մտածողության և անհրաժեշտ որակների ձևավորումը: Չնայած օրենսդրական հիմքերի առկայությանը, ուսանողների իրական մասնակցությունը բուհերի կառավարման և ակադեմիական գործընթացներին բավարար չէ: Միջազգային ուսանողական կառույցների հետ հայաստանյան ուսանողական կառույցների կապերը թույլ են, իսկ դրանց աշխատանքներին հայաստանյան ուսանողները դեռևս չեն մասնակցում:

բ. ԵԲԿՏ-ում առանձնահատուկ կարևորություն է տրվում ուսանողակենտրոն ուսուցման խթանմանը, բուհերի կառավարման և ակադեմիական գործընթացներում ուսանողների մասնակցության բարձրացմանը, ուսանողական կառույցների միջազգային համագործակցությանը: Ուստի Հայաստանում այս ուղղությամբ աշխատանքները շարունակում են մնալ օրակարգային խնդիր:

10) Նախնական և միջին մասնագիտական կրթության և շարունակական կրթության համակարգերի զարգացում:

ա. Նախնական և միջին մասնագիտական կրթության ոլորտում առկա մարտահրավերներ են կրթության բովանդակության արդիականացումը ու աշխատաշուկայի պահանջներին համապատասխանեցումը, կառավարման արդյունավետության բարձրացումը, նյութատեխնիկական բազայի ամրապնդումը ու նոր տեխնոլոգիաների ներմուծումը կրթական գործընթաց և այլն: Գործատուների մասնակցության և սոցիալական գործընկերության մակարդակը ոլորտում դեռևս բավարար չէ և դրա հետագա զարգացումը և ամրապնդումը ևս արդի խնդիրներից է:

բ. Շարունակական կրթության խնդիրները ինչպես Եվրոպայում, այնպես էլ Հայաստանում գնալով դառնում են առաջնային: Շարունակական կրթության տեսանկյունից խիստ անհրաժեշտ է աջակցել զբաղվածների մասնագիտական որակավորման անընդհատ բարձրացմանը՝ նրանց համար որակավորման բարձրացման դասընթացների կազմակերպման միջոցով և աջակցել անհատներին կատարելագործելու իրենց հմտությունները՝ “ողջ կյանքի ընթացքում ուսումնառության” սկզբունքներին համապատասխան:

գ. Հայաստանում նախնական և միջին մասնագիտական, ինչպես նաև շարունակական կրթության ոլորտի զարգացումները պետք է իրականացվեն Եվրոպայում այդ

ուղորտների զարգացման միտումներին՝ Բոլոնիայի և Թուրինի գործընթացներին համապատասխան:

Դ. Ծրագրի նպատակը և խնդիրները

48. Սույն ծրագրի նպատակն է ապահովել Հայաստանի միջին և բարձրագույն մասնագիտական կրթության համակարգի հետագա զարգացումը Եվրոպական բարձրագույն կրթության տարածքի նոր փուլի՝ 2010-2020թթ. նպատակներին համահունչ:

1) Այդ նպատակի իրագործման խնդիրներ են՝

ա. շարունակել բարձրագույն կրթության ոլորտի բարեփոխումները՝ ԵԲԿՏ գործնական ծրագրի ուղղություններին համապատասխան,

բ. խորացնել միջին մասնագիտական ոլորտի բարեփոխումները Թուրինի գործընթացի համատեքստում,

գ. ընդլայնել ԵՄ-ի և ԵԲԿՏ-ի անդամ երկրների հետ երկկողմ և բազմակողմ համագործակցությունը և ԵՄ աջակցության գործիքներին և ծրագրերին մասնակցությունը,

դ. ընդգրկվել ԵՄ-ի հանրակրթության ոլորտի նոր սկսվող ծրագրերում: